

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המוציא אוכלין בכלי, החי במיטה

(צ"ג ב') **משנה:** המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי, פטור אף על הכלי, שהכלי טפלה לו (לאוכל). את החי במיטה, פטור אף על המיטה, שהמיטה טפלה לו (ועל החי אינו חייב, שמקיל עצמו, ונושא את עצמו).

(צ"ד א') (שנינו: המוציא את החי במיטה, פטור) לימא מתניתין רבי נתן היא ולא רבנן. **דתניא:** המוציא בהמה חיה ועוף לרשות הרבים, בין חיון ובין שחוטין, חייב. רבי נתן אומר: על שחוטין חייב, ועל חיון פטור, שהחי נושא את עצמו.¹

אמר רבא: אפילו תימא רבנן. עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן, אלא בבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשיהו (כלפי מטה, ומכבידים עצמם להישמט מיד הנושאם). אבל אדם חי דנושא את עצמו, אפילו רבנן מודו (שאינו חייב על הוצאתו).

אמר רבי יוחנן: ומודה רבי נתן בכפות (שאינו יכול לשאת עצמו).²

שיטות הראשונים

המוציא בהמה חיה ועוף: דעת **רמב"ם ומאירי** שהלכה כרבנן, שהמוציא בהמה חיה ועוף, אע"פ שהם חיים, חייב, דמשרבטי נפשיהו. ודעת **רי"ד וריא"ז** שהלכה כרבי נתן.³

חי נושא את עצמו: הגמרא בפרק נוטל (קמ"א ב') אומרת שרבא שאמר הוציא תינוק חי, חייב רק על הכיס שבצווארו, כרבי נתן סבירא ליה דאמר חי נושא את עצמו. אמנם צ"ב, שכן כאן אמר רבא דלא פליגי אלא בבהמה, אבל אדם חי דנושא את עצמו, אפילו רבנן מודו. ובפרק מפנין (קכ"ח ב') אמרין, אשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים, ולא גזרין דילמא אתיא לטלטולי משום דאדם נושא את עצמו, ולא פליגי רבנן התם, לכאורה. **והראשונים** דנים ביישוב הדברים:

באיזה גיל אומרים שחי נושא את עצמו: **בראשונים** מתבארים ג' חילוקים - (א) קטן גמור, ומודה רבי נתן שהוא ככפות. (ב) קטן בינוני, שהוא כבהמה חיה ועוף, דמשרבטי נפשיהו, ופלוגתא דרבי נתן וחכמים. (ג) אדם, דמודו

1. כתבו תוספות (ד"ה שהחי): תימה לר"י למה פטור. דאי משום שהחי מיקל עצמו, והלא אפילו במשא קל יותר חייב! ואי משום דשניים שעשאו פטורין, הא הוי זה יכול וזה אינו יכול (שדברי הכל חייב), שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא, והנושא יש בו כח לנושאו אפילו היה מת! ואומר ר"י דממשכן גמרין שלא היו נושאים דבר חי, שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם, והחלזון מיד היו פוצעין אותו טרם ימות דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה, כי היכי דליצליל ציבעיה. והרא"ש (בתוספותיו) דחה דבריו, וביאר, דלא דמי לזה יכול וזה אינו יכול, דהתם אם לא היה זה שאינו יכול מסייעו, והיה מסיר את ידו, היה האחר יכול להוציאו בעצמו; הילכך הוי מסייע שאין בו ממש, וחשבינן ליה כאלו אינו מסייעו. אבל הכא, דאי אפשר כלל שהנושא ישאנו בלא סיוע הנישא, הילכך הוי מסייע שיש בו ממש ופטור הנושא.

2. כתב המאירי: אע"פ שאמרו באדם חי נושא את עצמו והמוציאו פטור, בבהמה חיה ועוף מיהא כל המוציאן חייב אפילו חיים. ואין אומרין בהם שהם נושאים את עצמם, אדרבא משתמטים הם כלפי מטה ומגביהין עצמם להשמט מיד הנושאם. ואף באדם אם היה כפות חייב, שאין לומר עוד בו שיהא נושא את עצמו. וכן כל מי שניכר שאינו נושא את עצמו חייב, כגון בעל בשר הרבה... כל שידוע שאינו נושא עצמו חייב. וא"כ אף בחולה חייב. עכ"ל.

3. מקורות - רמב"ם (שבת יח, טז). מאירי (צ"ד א', ד"ה הקטן). רי"ד (פסקיו, קכ"ח ב', ד"ה תרנגולת שברחה). ריא"ז (פרק המצניע, הלכה ג, סעי' ב').

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רבנן דאמרין ביה חי נושא את עצמו, ופטור.

מה נקרא קטן בינוני: הרמב"ן והרשב"א כתבו שהוא "תינוק הגורר, שאינו מגביה רגלו כלל". אבל אם "נוטל רגלו אחת ומניח אחרת", נחשב אדם, "דכיון דמכיר בהילוך לא משרבט נפשיה". ודעת הר"ז"ה, שגם אם נוטל אחת ומניח אחת, עדיין נחשב קטן בינוני, כל עוד "אינו רגיל לילך ברגליו"⁴.

המוציא פחות מכשיעור בכלי: כתב הרמב"ם (שבת יח, כח), "המוציא פחות מכשיעור - אף על פי שהוציאו בכלי, פטור, שהפלי טפלה לו, ואין פונתו להוצאת הכלי אלא להוצאת מה שבתוכו, והרי אין בו כשיעור". והשיגו **והראב"ד**, בירושלמי (י, ה) מפרש כהלן תותים שהן צריכים לכלים⁵.

הוצאת מת לרשות אחרת

(צ"ג ב') (המשך משנה: (המוציא) את המת במיטה, חייב (על המת). וכן כזית מן המת, וכזית מן הנבלה, וכעדשה מן השרץ, חייב (שהוצאתם חשובה, להצילו מן הטומאה). ורבי שמעון פוטר (אפילו במוציא מת שלם, כיוון שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה).

(צ"ד א') אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמר רב יוסף אמר רבי שמעון בן לקיש: פוטר היה רבי שמעון אף במוציא את המת לקוברו⁶.

(צ"ד ב') אמר רבא: ומודה רבי שמעון במר לחפור בו (שהוא צורך המוציא), וספר תורה לקרות בו, דחייב (וקמ"ל דלא בעינן כדי לחייב עד דאיכא לגופו ולגופה⁷).

ההוא שכבא דהוה בדרוקרא (ברה"י). שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית.

אמר ליה רבי יוחנן אחוה דמר בריה דרבנא, לרב נחמן בר יצחק: כמאן כרבי שמעון (הפוטר במשנתנו במוציא את המת)?! אימר דפטר רבי שמעון מחיוב חטאת, איסורא דרבנן מיהא איכא!

אמר ליה: האלהים דעיילת ביה את, ואפילו לרבי יהודה. דמי קאמינא לרשות הרבים? לכרמלית קאמינא! גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה (לאו דלא תסור).

4. ראה דבריהם ריש פרק נוטל (לשון הרמב"ן בהסבר קטן בינוני, היא: תינוק גורר שאינו יכול לילך בלא סמיכה, דמשרביט נפשיה, והוה ליה כבהמה). יש לציין שדעת **תוספות** (להלן פרק רבי אליעזר דמילה) **שגם קטן גמור אינו ככפות**. שכן הקשו בריש פרק רבי אליעזר דמילה, על מש"כ במשנה אם לא הביא כלי, מביאו בשבת מגולה (לפי רבי אליעזר שמכשירי מילה דוחים שבת): וא"ת ויביאו התינוק אצל הכלי, שאין איסור שבת כלל, דחי נושא את עצמו! ותירצו שאחר המילה צריך להחזירו לאמו, והוא חולה, וככפות. ומוכח שסוברים שלפני המילה, שאינו חולה, אינו ככפות (אמנם ראה תוספות כאן, צ"ד א', ד"ה אבל אדם, בסופו). וראה שו"ע (אור"ח שח, מא), ונו"כ וביה"ל (ד"ה שלא תגררהו).

5. לפי הסברו של הרמב"ם, אפילו כשאין האוכלים זקוקים לכלי פטור על הכלי, היות שאין כוונתו להוצאתו. והראב"ד סובר שדווקא כשצריכים הפירות לכלים נחשבים הכלים טפלים להם.

6. ולא תימא לא פטר אלא במניחו לחוץ, דאין צורך לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה; דאפילו הוא צורך המת, פטור. רש"י.

7. כגון מר לעשות לו טס ולחפור (מר שנרצף פיו וצריך להושיב עליו כמין טס דק שיהא ראוי לחפור), ספר תורה להגיה ולקרות בו. גמרא.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

מלאכה שאינה צריכה לגופה: דעת רבינו חננאל, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, והמאירי, שהלכה כרבי שמעון הסובר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. ודעת הרמב"ם שהלכה כרבי יהודה שחייב עליה.⁸ והשו"ע⁹ פסק כרוב הראשונים שפטור, ובשם הרמב"ם כתב שחייב.

הוצאת המת לפני שהסריח: מדברי רש"י ור"ן משמע שאע"פ שלא הסריח עדיין המת, מכיוון שסופו להסריח, מותר להוציאו לכרמלית. ודעת הרמב"ם שרק כשכבר הסריח התירו להוציאו. והשו"ע¹⁰ פסק כהרמב"ם. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כרש"י ור"ן.

הוצאת המת משום כבוד המת או כבוד החיים: הרמב"ם כתב "מת שהסריח בבית, ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזין ממנו". ודייקו המפרשים שההיתר להוציאו הוא משום כבוד החיים. ולפי זה, בדליקה או מחמה לצל, שאין בהם אלא כבוד המת, אין היתר לטלטלו אלא באותה רשות. ודעת רש"י שההיתר הוא משום כבוד המת, ובכל חשש בזיון מוציאים אותו, אפילו מחמה לצל.¹¹ והשו"ע¹² פסק כהרמב"ם.

האם צריך ככר או תינוק עם המת: דעת רש"י, רשב"א, ור"ן, שרב נחמן התיר לטלטל את המת רק על ידי ככר או תינוק. שכיוון שאפשר לתקן איסור המוקצה, מתקנים. ודעת הרמב"ן שמוציאים אותו בלא ככר ותינוק. שכל מה שאתה משביח בתיקון הטלטול, אתה פוגם בהוצאת הככר שלא לצורך. והוצאת המת בלבד הותרה מפני כבוד הבריות.¹³ והשו"ע¹⁴ בשם יש אומרים כתב כרש"י. ובשם יש מי שאומר כתב כהרמב"ן.

8. ובדעת הר"ף כתב הר"ן (בפרק המצניע) דסבירא ליה כרבי שמעון. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א (ראה מקורות להלן). אמנם ברי"ף פרק כירה (יט ב ברי"ף) נראה שפוסק כרבי יהודה. ב"י (או"ח רעח).

9. או"ח שטז, ת. דעת הגר"א משמע שהלכה כרבי שמעון; שכן כתב דברי השו"ע: שם (שבת ק"ז ב') מאן תנא כו' והוא פסק כרבי יהודה (שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב) כמ"ש בערוכין מ"ו ב' (רבי יהודה ור"ש, הלכה כרבי יהודה). אבל כל הפוסקים פסקו בזה כרבי שמעון, דרבא סבירא ליה כוותיה, שם קמ"א ב'. וכמ"ש תוספות ג' א' ד"ה הצד כו' ע"ש. ושמואל סבירא ליה כוותיה, שם מ"ב א'. וכמה מתניתין כותיה. עכ"ל. וראה מש"כ לעיל, סוגית כיבוי הנר, כ"ט ב', בהערה. מקורות - ר"ח (הו"ד בראב"ד). רמב"ם וראב"ד (הל' שבת א, ז). מאירי (פרק שני, בביאור המשנה הרביעית, ד"ה זהו ענין משנתנו). רמב"ן (חי' קנ"ז א', ד"ה הא דאמרין). רשב"א (צ"ד ב', ד"ה ולענין מחלוקת; קנ"ז א', ד"ה מהא).

10. או"ח שיאב. מקורות - רש"י (מ"ג ב', ד"ה מת המוטל). ר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה איתמר).

11. ומה שאמרו בפרק כירה, מ"ג ב', דמת המוטל בחמה דוקא ע"י ככר או תינוק שרי, ואפילו ממיטה למיטה לא, למ"ד טלטול מן הצד שמה טלטול (ואילו כאן לרש"י אפילו מחמה לצל), צריך לומר דסבירא ליה לרש"י שטלטול חמור מהוצאה בכרמלית. אלא שרש"י סותר את עצמו, שכן בסוכה, ל"ו ב' (ד"ה מותר להכניס), מוכח ממנו שסובר שאיסור הוצאה חמור מאיסור טלטול (ולכן כתב שמה שהתירו להכניס אבנים לבית הכסא, דוקא כשאנו מוקף מחיצות, שיש שם רק איסור טלטול הקל). וראה תוספות שם (ד"ה בשבת) שהקשו כן עליו (והתירו להכניס גם לבית הכסא המוקף מחיצות, אף שיש בו איסור הוצאה, ומשום שסוברים שהוצאה בכרמלית קלה מאיסור טלטול, וכנ"ל). והר"ן (ל"ה ב', בדפי הרי"ף, ד"ה ודאמרין) תירץ, שמה שהתירו להוציא מת לכרמלית, לא משום שאיסור הוצאה קל מטלטול, אלא דבמקום שאפשר לתקנו, מתקן. ולכן בטלטול אפשר לתקן ע"י ככר או תינוק. משא"כ באיסור הוצאה אין אפשרות להוציא באופן המותר. ראה כל זה בביאור הגר"א (או"ח שיאב).

12. או"ח שיאב. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כו, כג; טו, כב). ר"ן (לה ב ברי"ף, ד"ה ודאמרין שרא). רמב"ן (חי', ד"ה שרי רב נחמן; תורת האדם, ענין מי שמתו, ד"ה בפרק כירה). רשב"א (צ"ד ב', ד"ה מי קאמינא).

13. וכתב הר"ן דעדיף טפי לאפוקי בככר, מלאפוקי בלא ככר. דאי מפקין ליה בלא ככר, אנו מתירין ב' איסורים: הוצאה וטלטול. וכשאנו מוציאים אותו בככר, אין בהן אלא איסור הוצאה בלבד. ולא עוד, אלא בהוצאת הככר אין בו שום הוצאה; שכיון שהתחלנו לטלטל המת ברשות היחיד על ידי ככר, נעשה ככר טפל למת, לפי שהוא צריך לטלטלו. ואף ברשות הרבים טפל לו, מפני שהוא מתיר לטלטלו, הלכך אין בו משום הוצאה דהוה ליה כמוציא את החי במיטה דפטור על המיטה, אלמא כל הנטפל לדבר לאו הוצאה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הוצאת המת לרשות הרבים: הרמב"ן התיר להוציא מת אפילו לרשות הרבים. שכן הלכה כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, וגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן. ודווקא ע"י תינוק שהוא חי הנושא עצמו.¹⁵ **ורבינו חננאל** אסר, שלא התירו אלא דבר שעיקרו מדברי סופרים; אבל ברשות הרבים שעיקרו איסור תורה, אין להתיר מצד כבוד הבריות. **והשו"ע**¹⁶ בשם ויש מי שמתיר כתב **כהרמב"ן**.

האם הותר טלטול המת משום כל בזיון: כתב **המרדכי** שמעשה היה והביאו מת בספינה והיה המקום צר לבא אליו, וגם הגוים היו מתאספים שם עד שהיה המת מוטל בבזיון קצת. ופסק **רבי אליעזר ממיץ** להוציאו מן הספינה על ידי גוי ולהביאו בבית קרוביו.¹⁷ וכן דעת **שיבולי הלקט**. ודעת **רבינו ברוך ממגנצא**, דטלטול מן הצד שמיא טלטול, ואסור. ודוקא משום דליקה התירו.¹⁸ **והשו"ע**¹⁹ פסק **כרא"ם**.²⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיא)

א. מת שֶׁמִטָּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּרָא עָלָיו מִפְּנֵי הַדִּלְקָה, אִם יֵשׁ כֶּכָּר אוֹ תֵינוֹק מְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵיהֶם; וְאִם אֵין לוֹ כֶּכָּר אוֹ תֵינוֹק, אִם יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מִטּוֹת מְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵי שְׁתֵּיפְכָנוּ מִמָּטָה לְמָטָה דְּהוּא טַלְטוֹל מִן הַצֵּד; וְאִם אֵין לוֹ לֹא זֶה וְלֹא זֶה, מְטַלְטְלוֹ טַלְטוֹל גָּמוֹר, וְכָל זֶה בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת.
מת הַמִּטָּל בְּחֻמָּה, מְטַלְטְלוֹ מִחֻמָּה לְצֵל בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת עַל יְדֵי כֶּכָּר אוֹ תֵינוֹק; וְאִם אֵין לוֹ כֶּכָּר אוֹ תֵינוֹק לֹא יְטַלְטְלוּ כָּלָל, אֶפְלוּ לְהַפְכוֹ מִמָּטָה לְמָטָה, דְּטַלְטוֹל מִן הַצֵּד שְׁמִיָּה טַלְטוֹל. (וְעֵין לְעֵיל בְּסִי' זֶה ס"ו מֵאֵי תַקְנֵתֶיהָ.)

מיקריא. הילכך איכא תיקונא בטלטול וליכא אפושאי איסורא בהוצאה.

14. או"ח שיא.ב. והמשנ"ב (ס"ק ט) כתב בשם אליה רבה שהכריע כדעה הראשונה, משום שהרבה פוסקים סוברים כמותה. ועוד כתב שנראה שכשאינן לו ככר ותינוק מותר להוציא אף בלא ככר ותינוק. דאף לדעה הראשונה אין הכרע שהוא לעיכובא. מקורות - רמב"ן (ד"ה הא דשרא). רשב"א (ד"ה מי). ר"ן (לה ב ברי"ף, ד"ה ודאמרינן).

15. אבל לא ע"י ככר. ותמהו האחרונים, הרי הרמב"ן בעצמו כתב שיוציא לכרמלית בלא ככר או תינוק, וכנ"ל, כדי שלא להרבות בהוצאה, ומדוע בהוצאה לרשות הרבים מתיר דוקא עם תינוק! וראה ביה"ל (ד"ה ויש מי שמתיר) מה שכתב בזה.

16. או"ח שיא.ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק י) ועיין בט"ז וכן באליה רבה דהלכה כדעה ראשונה, משום דהרבה פוסקים סוברים כמותה. ובפרט דמלאכה שאינה צריכה לגופה גם כן לא בריא דהוא פטור עליה, דיש שפוסקין כרבי יהודה דמחייב עליה. מקורות - רמב"ן (תורת האדם, שער הסוף, ענין מי שמתו מוטל לפניו, ד"ה בפרק המצניע, הוצ' מוה"ק עמ' עח; וראה בחי'). רבינו חננאל (צ"ו א'; הו"ד בראשונים). ר"ן (לה ב ברי"ף, ד"ה ודאמרינן).

17. וראיה מההוא שכבא דהמצניע דשרא רב נחמן להוציאו לכרמלית על ידי ישראל, ואם התירו שבות דאית בו מעשה, כלומר שישראל עצמו עושה, קל וחומר באמירה לגוי שבות.

18. דעד שאתה מדמהו לעובדא דהמצניע, תדמהו לההוא דפרק כירה (מ"ג ב') דאיתמר מת המוטל בחמה וכו' ומשמע התם דטלטול מן הצד שמיא טלטול ולדברי הכל אסור לטלטלו מחמה לצל. הילכך נראה לפרש דההיא דהמצניע דוקא משום דליקה התירו, ולא כפירוש רש"י שהיה מוטל בבזיון. ועוד הקשה לו, מדאמרינן בפרק קמא דיום טוב (ו' א'): מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין, מאי איריא ביום טוב אפילו בשבת נמי! והשיב רבי אליעזר ממיץ: אין הכי נמי, ומשום דבעי למימר ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, משום הכי נקט ביום טוב ראשון. אכן רבינו ברוך הקשה דאם כן יום הכפורים שחל להיות סמוך לשבת, אמאי מעברין משום מתיא (ראש השנה כ' א') הא איכא תקנתא על ידי עממין! וראה ב"י.

19. או"ח שיא.ב. מקורות - רא"ם ורבינו ברוך (הו"ד במרדכי). מרדכי (פרק כירה, ס' שיג). שיבולי הלקט (ס' קיח).

20. ועיין עוד לעיל, פרק כירה, מ"ג ב', הצלת מת מפני הדליקה, באיזה אופן ולהיכן, בשיטות הראשונים.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ב. מת שהסריח בבית, ונמצא מתבזה בין החיים, והם מתבזים ממנו. **הגה:** ויש אומרים דאפלו לא הסריח עדן אלא שקרוב להסריח, (בית יוסף בשם טור ורש"י ור"ן), מתיר להוציאו לכרמלית; ואם היה להם מקום לצאת בו, אין מוציאים אותו, אלא מניחים אותו במקומו ויוצאים הם. ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית, אלא על ידי כפר או תינוק. ויש מי שאומר שכל שמוציאו לכרמלית, מוטב להוציא שלא בכפר ותינוק, כדי למעט בהוצאה. ויש מי שמתיר להוציאו אף לרשות הרבים על ידי תינוק, אבל לא על ידי כפר. והוא הדין אם הוא בבזיון אחר, כגון שהיה בספינה והיו הגוים מתאספים שם; וכן כל פיוצא בזה.

הגה: והוא הדין דמתרים לומר לגוי לטלטלו, כמו על ידי כפר ותינוק (מרדכי ובית יוסף בשם שבולי לקט). ואסור לטלטל מת על ידי כפר ותינוק לצורך כהנים או דבר אחר, אבל על ידי גוי יש מתירין (טור יורה דעה סי' שע"ב ותשו' מהרי"ל סי' ס"ה). וכן ראיתי נוהגים לצורך מצוה או חתנה.

התולש סימני טומאה

(צ"ד ב') **תנן** התם (נגעים ז, ד): התולש סימני טומאה (שתי שערות לבנות שהבהרת מטמאה בהן), והקנה המחיה (מחיית בשר חי שבשאת, והוא סימן טומאה בשאת, והכוה לבטלה משום מחיה, ולטהרה), עובר בלא תעשה (שנאמר²¹ "השומר בנגע הצרעת").

איתמר: (היו בנגע שתי שערות לבנות, ותלש) אחת משתים, חייב²². (תלש) אחת משלוש -

(1) רב נחמן אמר: חייב, אהני מעשיו דאי משתקלא חדא (שערה) אחריתי, אזלה לה טומאה. ומבאר בגמרא, דמודה רב נחמן בדאפיק חצי זית ממת גדול (דלא אהני מידי).

(2) רב ששת אמר: פטור, השתא מיהת הא איתא לטומאה.

שיטות הראשונים

תלש שערה אחת משלוש לבנות בנגע: פסק הרמב"ם כרב ששת, "אינו לוקה עד שיועילו מעשיו; ואם לא הועילו - אינו לוקה. כיצד? היתה בו בהרת ובה שלש שערות לבנות ותלש אחת, כזה מקצת המחיה ונשאר ממנה כעדשה - אינו לוקה, שהרי הוא טמא כשהיה; וכן כל פיוצא בזה. ומכין אותו מכת מרדות."²³

תלישת שיער וציפורניים ועור בשבת

(צ"ד ב') **משנה:** הנוטל צפורניו זו בזו, או בשיניו, וכן שער, וכן שפמו, וכן זקנו, וכן הגודלת (קולעת שערה), וכן הכוחלת, וכן הפוקסת (ממין קליעת השיער)²⁴ - (1) רבי אליעזר מחייב (חטאת). (2) וחכמים אוסרין משום שבות

21. דברים כד, ח.

22. דשקלא לטומאה, שאין מטמאה בפחות משנים, דהכי ילפינן לה בתורת כהנים: "שיער", שניים. וחייב מלקות. רש"י.

23. מקורות - רמב"ם (הל' טומאת צרעת י, א).

24. רמב"ם פיה"מ. ולשונו: נותנת שיער על הצדעים, ממין גדילת השיער (ואיסורו משום בונה, כמש"כ בהל' שבת כב, כו, מובא להלן). ורש"י כתב: יש מרביות אומרים מתקנת שערה במסרק או בידיה (והוא כפירוש הרמב"ם הנ"ל). ויש מפרשים טחה כמין בצק על פניה, וכשנוטלו מאדים הבשר. עכ"ל. וראה שו"ע (או"ח שג, כה): אסור לאשה שתעביר בשבת סרק על פניה משום צובע. ומטעם זה

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(איסור דרבנן בלבד).

אמר רבי אלעזר: מחלוקת ביד (שלחמים אין דרך גזיזה בכך בחול. ולרבי אליעזר יכול לאמן ידו לתקנו בלא כלי). אבל בכלי, חייב. מחלוקת לעצמו. אבל לחבירו (אין יכול לאמן את ידו ליטול יפה בלי כלי), דברי הכל פטור.

תנא: הנוטל (שיער) מלוא פי הזוג (מלוא ראש המספריים) חייב (לחכמים אם נטל בכלי, ולרבי אליעזר אפילו ביד). וכמה מלוא פי הזוג? שתיים (שתי שערות).

תניא נמי הכי: הנוטל מלוא פי הזוג בשבת, חייב. וכמה מלוא פי הזוג? שתיים. רבי אליעזר אומר: אחת (חייב. ולא בעינן מלוא פי הזוג). ומודים חכמים לרבי אליעזר במלקט (בשבת שערות) לבנות מתוך שחורות, שאפילו אחת חייב. ודבר זה אף בחול אסור, משום שנאמר²⁵ "וְלֹא יִלְבֹּשׁ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אֵשָׁה".

תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: ציפורן שפירש רובה, וציצין (כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן) שפרשו רובן (וקרובים להינתק), ביד מותר, בכלי חייב חטאת.

(ומקשה) מי איכא מידי דבכלי חייב חטאת וביד מותר לכתחלה?!

(ומתיר) הכי קאמר: פירשו רובן - ביד מותר, בכלי פטור אבל אסור. לא פירשו רובן - ביד פטור אבל אסור, בכלי חייב חטאת.

אמר רב יהודה: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר (שציצין שפירשו רובן ביד, מותר). אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: והוא שפרשו כלפי מעלה ומצערות אותו.

שיטות הראשונים

הנוטל שער בכלי, דברי הכל חייב: פסק הרמב"ם כרבנן, ששיעור המלאכה בשתי שערות, מלוא פי הזוג. וכן פסק השו"ע²⁶.

נטילת שיער וצפורנים אם נחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה: כתבו **תוספות** דכיוון שאינו צריך לציפורניים ולשיער שגוזז, הוה ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ורק לרבי יהודה חייב, אבל לרבי שמעון, פטור. אבל הרמב"ן כתב: הגוזז והנוטל שער וציפורניו, בין לתקן גופו ולייפות עצמו, ובין לצורך השיער והגזיזה, כולן מלאכה הצריכה לגופה היא, מפני שהכל דבר אחד, והנטילה היא המלאכה. עכ"ל. וכן דעת רבינו חננאל, רי"ף, רא"ש, ריב"ש, והר"ן^{27, 28}.

אסורה לכחול בשבת. ומטעם זה אסורה לטוח על פניה בצק, דכשנוטלתו מאדים הבשר (עיי"ש ביאור הגר"א).

25. דברים, פר' כי תצא, כב.

26. או"ח שמא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ב) שחייב דווקא בכלי. עוד כתב (ס"ק ג) דשיער אחד יש בו איסורא דאורייתא, כמו כל חצי שיעור של כל האיסורים. וכן הדין בכל מלאכות שבת לא בעינן בהו שיעור לענין איסור, אלא לענין חיוב חטאת (וראה לעיל, פ' א', דיון לגבי חצי שיעור באיסורי שבת). מקורות - רמב"ם (שבת ט, ט).

27. שכן ר"ח, הרי"ף הרמב"ן והרא"ש סוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, כר"ש, ואעפ"כ פסקו שהגוזז וציפורניו או שער בכלי חייב. הריב"ש (סי' שצ"ד) כתב דמלאכת הגזיזה חשיבא מלאכה לכו"ע אפילו אין צריך לשיער, דגזיזה היתה במשכן שלא לצורך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המלקט שערות לבנות מתוך שחורות בשבת: כתב הכלבו, דאפילו ביד חייב²⁹.

המלקט שערות לבנות מתוך שחורות בחול: כתב הרמב"ם "המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו - משילקט שער אחת, לוקה, מפני שעדה עדי אשה." ודעת הרמב"ד, דאינו אלא מדרבנן³⁰.

הנוטל ציפורניו ביד: הרמב"ם, היראים, והמאירי, פסקו כחכמים שאיסורו משום שבות^{32, 34}.

ציצין שפירשו רובן, מותר: והוא שפירשו כלפי מעלה. דעת רש"י שכלפי מעלה היינו לצד הציפורן התחילו לפרוש, דקא מצערו ליה טפי. דהיינו לצד קצות האצבעות, שהן למעלה כשמגביה ידיו. ודעת רבינו תם שכלפי הגוף קרי כלפי מעלה. והשו"ע³³ כתב שצריך לחוש לשני הפירושים.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמ)

א. אסור לטל שער או צפרניו, בין ביד בין בכלי, בין לעצמו בין לאחרים, וחיב על שתי שערות; ומלקט לבנות מתוך שחורות, אפלו באחת, חיב, ודבר זה אפלו בחל אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה (דברים כב, ה).
הגה: ועין לעיל סוף סימן ש"ג דין סריקה וחפיפה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכח)

לא. צפרן שפרשה וציצין, שהן כמין רצועות דקות שפרשו מעור האצבע, סביב הצפרן, אם פרשו רבן כלפי מעלה ומצערות אותו, להסירן ביד, מותר; בכלי, פטור אבל אסור. לא פרשו רבן, ביד, פטור אבל אסור; בכלי, חיב חטאת. ופרש רש"י: כלפי מעלה, כלפי ראשי אצבעותיו; ורבו תם פרש דהיינו כלפי הגוף; וצריך לחוש לשני הפירושים.

הצמר והשיער, רק לצורך העור כגון בעורות תחשים, וע"כ חייב כל שהוא לצורך גופן אע"פ שאינו צריך לשיער ומלאכה הצריכה לגופה היא עכ"ל. וכיוצא בזה ממש כתב מורו הר"ן (בחי' על שבת).

28. ולענין הלכה, השו"ע כתב שאסור ליטול שער או צפרניו בין ביד בין בכלי בין לעצמו בין לאחרים, וחיב על ב' שערות. הגר"א כתב שמסתמת המחבר כאן משמע שפוסק כרבי יהודה במשאצ"ג (וזה בסתירה לפסיקתו בס"י שטזח, שם מצדד בדעה ראשונה לפטור). ובביה"ל (ד"ה וחיב) כתב דדעת המחבר כריב"ש ועוד ראשונים, הסוברים דהגוזז את השיער חייב אפילו לר"ש, אפילו שאינו צריך את השיער, וכנ"ל.

29. וביה"ל (שמא, ד"ה אפילו) הביא דבריו. וכתב בשם אליה רבה הטעם, דדרך ללקט בחול ביד, ונשאר בקושיא מן הגמרא. והביה"ל יישבו. עיי"ש. עוד דן בביה"ל (שמא, ד"ה ומלקט) כשליקט שער לבנה, ונשאר עוד הרבה שערות לבנות, ומכריע שחיב, עיי"ש. מקורות - כלבו (סי' לא).

30. זה לשונו: לא מחוור שיהא לוקה באחת, שלא אמרו אלא אסור. ועוד, מאי עדי אשה איכא בחדא, והא לא מינכרא מילתא כלל. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' עבודה זרה יב, ב).

31. הר"ן (על הרי"ף) כתב שרבינו חננאל פסק כרבי אליעזר שחיב חטאת (והביא דבריו הב"י או"ח שמ, והקשה עליהם, ראה הערה הבאה). אמנם כבר כתב בביה"ל (שמא, ד"ה בין ביד) שדברי ר"ח קאי על הדין השני, כוחלת ופוקסת (כפי שמודפס אצלנו, ראה פירושו שנדפס בדף צ"ו ב'), ובידי הר"ן היה איזה קיצור שהועתק בטעות.

32. וכתב המשנ"ב (שמ, ס"ק ג) דלענין נטילת ציפורניים, אפילו על ציפורן אחת חייב. מקורות - יראים (סי' רעד). רמב"ם (הל' שבת ט, ח). מאירי (ד"ה אמר המאירי המשנה השביעית).

33. או"ח שכח, לא. וכתב המשנ"ב (ס"ק צה) בציפורן היינו רוב ציפורן. ובציצין כתב הפמ"ג איני יודע רוב זה מאין מתחיל. ואפשר דהיינו כל שדרך בני אדם לקלוף שם, אם נקלף הרוב ממנו כתלוש דמי. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק צו) להסירן ביד מותר, דכיון שפירשו רובן קרובין לינתק וכתלושין דמיא, הלכך במקום צערא לא גזרו רבנן כשהוא מסירו ע"י שינוי, דהיינו בידו (דהיינו תרי דרבנן, פירשו רובן, ובשינוי).

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(יו"ד, הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה, סימן קפב)

ו. אסור (לאיש) ללקט אפלו שער אחד לבן מתוך השחרות, משום לא ילבש גבר (דברים כב, ה) וכן אסור לאיש לצבץ
(שערות לבנות שיהיו) (בית יוסף) שחרות, אפלו שפירה אחת...